

ย้อนรอยการเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ The retrace of Her Majesty Queen Sirikit's Visit to Russia

สัณทกฤษณ์ บุญช่วย^{1*} และ กฤษณพัชญ์ บุญช่วย²

¹กลุ่มวิชาอาเซียนศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

²สาขาการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

*thodsaponboonchuay@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาระสำคัญของการเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งถือเป็นการเสด็จเชื่อมความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ เนื่องในวาระครบรอบ 110 ปี และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นผ่านมิติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้ผลจากการศึกษาพบว่าในการเสด็จเยือนครั้งนี้จะเป็นการสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างไทยกับรัสเซียตั้งแต่ครั้งอดีต โดยลักษณะความสัมพันธ์จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายต่างประเทศโดยคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก ในมิติด้านเศรษฐกิจได้มีความพยายามในการร่วมมือต่อกันหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่เป็นรูปแบบของหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ นำมาซึ่งการกระชับความร่วมมือในสาขาต่างๆ และในมิติด้านวัฒนธรรมถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกลางช่วยประสานความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับรัฐ ซึ่งเป็นเหตุให้ประชาชนทั้งสองเข้าใจถึงวัฒนธรรมของกันและกันและทำลายกำแพงของตนได้อย่างดียิ่ง

คำสำคัญ: การเสด็จเยือน, รัสเซีย, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

Abstract

This article aims to study an essence of state visit on the Federation of Russia by H.M. Queen Sirikit in order to strengthen diplomatic ties of both countries on the 110th anniversary of diplomatic ties and study the progressive ties between Thailand and Russia being effective upon Thailand prior to and after her state visit to Russia. So the state visit of H.M. the Queen reflects intensified relations between Thailand and Russia being fostered since the past and it has changed in an accordance with foreign policies and national interests. In economic sector, Thailand and Russia have put more their efforts in order to cooperate in various kinds of conditions, especially, mutual ties as "Strategic Partners" which foster cooperation in all dimension and branches. And culture is another important factor which plays a big role in making a good cooperation and relationship between state and state which makes a good understanding among both citizen and wipe out of bad attitude.

Keywords: state visit, Russia, international relation

1. บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและรัสเซียในยุคใหม่เริ่มก่อตัวขึ้นด้วยการเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของพระราชวงศ์ชั้นสูง ถึง 3 พระองค์ ได้แก่ การเสด็จเยือนสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร ระหว่างวันที่ 16 - 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 การเสด็จเยือนสหภาพโซเวียตของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ในปีเดียวกัน และการเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียอย่างเป็นทางการ

ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างวันที่ 17 - 24 มีนาคม พ.ศ. 2536 ตามคำกราบบังคมทูลเชิญในฐานะอาคันตุกะของรัฐบาล (The embassy of the Russian Federation, 2007) ซึ่งการเสด็จในครั้งนั้นของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระองค์ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น และได้เยี่ยมชมสถานที่สำคัญของประเทศต่าง ๆ มากมาย โดยพระองค์ได้ทรงบันทึกไว้ในพระราชนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียว่า รัสเซียได้รับสมญานามว่าเป็นดินแดนหลังม่านเหล็กอันยิ่งใหญ่ และเป็นมหาอำนาจที่สำคัญของโลกประเทศหนึ่งและด้วยความกว้างใหญ่ไพศาลของสหพันธรัฐรัสเซีย ซึ่งครอบคลุมดินแดนทั้งทางด้านตะวันตกและตะวันออกของโลก จึงทำให้รัสเซียกลายเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมทั้งตะวันตกและตะวันออก เต็มไปด้วยความหลากหลายทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจยิ่ง (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549) หลังจากนั้นอีกราวสิบปี ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็ได้เกิดขึ้นอีกครั้งด้วยการเยือนประเทศไทยของประธานาธิบดีวลาดิเมียร์ ปูติน ในฐานะพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นการเยือนไทยครั้งแรกของผู้นำระดับประมุขในยุคปัจจุบันของรัสเซีย และยังถือเป็นการต้อนรับมิตรเก่าที่ไม่ได้พบกันมานานอันเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ประมุขของทั้งสองประเทศได้พบกันครั้งแรกนับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้าจักรพรรดินิโคลัสที่ 2 แห่งรัสเซียทรงพบกันที่กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก กว่าหนึ่งศตวรรษล่วงมาแล้ว

หลังจากนั้นไม่นาน การเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 2 - 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งถือเป็นการเสด็จเยือนรัสเซียในระดับประมุขของไทยเป็นครั้งแรกในรอบ 110 ปี การเสด็จเยือนเพื่อทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเป็นการยืนยันเจตนารมณ์ที่สำคัญยิ่งทั้งในฐานะประมุขของประเทศ และในฐานะพระราชปนัดดาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสืบสานความสัมพันธ์อันมิตรระหว่างไทยกับรัสเซีย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาไว้อย่างยั่งยืนสืบไป

ดังนั้นการเสด็จเยือนรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไม่ใช่เพียงแต่จะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประเทศชาติในการสานต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัสเซียด้วยพระราชวิริยะอุตสาหะ ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระเปรมติยสฤษดิ์ที่ได้ทรงปฏิบัติมาแล้ว หากยังมีนัยสำคัญของการเสด็จอีกมากมาย อย่างน้อยโลกต้องจารึกไว้ว่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถคือพระราชินีพระองค์แรกของประเทศไทยที่เสด็จเยือนดินแดนหลังม่านเหล็กที่เคยเรืองอำนาจมาก่อน

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาระสำคัญของการเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รวมไปถึงการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นผ่านมิติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

3. พระราชกรณียกิจในการเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ เยือนรัสเซียเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2440 ในการนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ จนกระทั่งครบรอบ 110 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2550 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จฯ แทนพระองค์เยือนสหพันธรัฐรัสเซียอย่างเป็นทางการ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของนายวราดิเมียร์ วลาดิเมียร์ วิช ปูติน ประธานาธิบดีแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย ระหว่างพระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำครั้งเดินทางมาร่วมประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย - แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation : APEC) ในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2546 (ไทยรัฐ, 2550) เพื่อเป็นการย้ำความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ

ทั้งนี้พระราชกรณียกิจในการเสด็จเยือนรัสเซีย ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ งานศึกษาของกฤษฎีกา พญชัชวาลย์ บุญช่วย สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

วันจันทร์ ที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินออกจากท่าอากาศยานกองบัญชาการกองทัพอากาศดอนเมือง โดยเครื่องบินพระที่นั่งของบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน)

ไปยังกรุงมอสโก สหพันธรัฐรัสเซีย เวลา 17.00 น. ตามเวลาท้องถิ่น เสด็จถึงท่าอากาศยานนุโคโว (Vnukovo) กรุงมอสโก สหพันธรัฐรัสเซีย หลังจากนั้นเสด็จ ฯ โดยรถยนต์พระที่นั่งออกจากท่าอากาศยานนุโคโว ไปยังพระราชวังเครมลิน

วันอังคาร ที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จ ฯ ไปยังอนุสรณ์สถานทหารนิรนามสงครามโลก ครั้งที่ 2 (The Tomb of the Unknown Soldiers) ทรงวางพวงมาลาเพื่อแสดงความเคารพแก่ทหารนิรนามที่เสียชีวิตในสงครามโลก ครั้งที่ 2 เมื่อทรงวางพวงมาลาแล้ว พระองค์ได้เสด็จออกจากอนุสรณ์สถานไปยังจัตุรัสแดง (Red Square) และวิหารเซนต์เบซิล (St. Basil's Cathedral) (เทพ เทวกุล และคณะ, 2550) หลังจากนั้นพระองค์เสด็จ ฯ ไปยังพิพิธภัณฑสถานในพระราชวังเครมลิน ซึ่งประกอบไปด้วยโบสถ์อัสสัมชัญ (Cathedral of the Assumption) พิพิธภัณฑสถานอาวุธ (Armoury Chamber) และคลังมหาสมบัติ (Diamond Fund) ทรงทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ

วันพุธ ที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จ ฯ ทอดพระเนตรหอศิลป์เตรตยาคอฟ (The State Tretyakov Gallery) หลังจากนั้น เสด็จ ฯ โดยรถยนต์พระที่นั่งออกจากที่ประทับไปยังโรงแรม Baltchug Kempinski พระราชทานพระราชวโรกาสให้คนไทยและนักศึกษาไทยที่พำนักอยู่ประเทศรัสเซียเข้าเฝ้า ฯ หลังจากนั้นเสด็จ ฯ โดยรถยนต์พระที่นั่งออกจากโรงแรมไปยังโรงละครบอลซอย (Bolsoi Theatre) เพื่อทอดพระเนตรการแสดงบัลเลต์ชุดลุ่มน้ำหงส์ (Swan Lake)

วันพฤหัสบดี ที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 นายวลาดีมีร์ วราดิมีโรวิช ปูติน ประธานาธิบดีรับเสด็จ ณ พระราชวังเครมลิน เมื่อเสด็จถึงได้มีพระราชปฏิสันถารกับประธานาธิบดี หลังจากนั้นประธานาธิบดีปูติน ได้ถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำอย่างเป็นทางการ ภายในพระราชวังเครมลิน พระองค์ทรงทอดพระเนตรผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพซึ่งจัดแสดง ณ Malachite Hall และได้มีการเสวยพระสุธารสร่วมกับประธานาธิบดีอีกด้วย

รูปภาพที่ 1 ประธานาธิบดีปูตินได้จัดพิธีรับเสด็จอย่างเป็นทางการ ณ พระราชวังเครมลิน กรุงมอสโก และถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำแด่สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ

ที่มา : สำนักราชเลขาธิการ. **พระราชกรณียกิจ**.ค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2557.จาก

http://oldwebsite.ohm.go.th/searchsheetlist_en.php?get=1&offset=270

วันศุกร์ ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานพระราชวโรกาสให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัสเซียที่ปฏิบัติหน้าที่ถวายงานที่กรุงมอสโก เข้าเฝ้า ฯ ณ พระราชวังเครมลิน พระราชทานของขวัญแก่เจ้าหน้าที่ หลังจากนั้นพระองค์เสด็จออกจากกรุงมอสโก ไปยังนครเซนต์ปีเตอส์เบิร์กเพื่อไปยังอนุสาวรีย์สถานวีรชนผู้ปกป้องกรุงเลนินกราด (Memorial to Heroic Defenders of Leningrad) ทรงวางกระเช้าดอกไม้ ณ อนุสาวรีย์สถานประทับยืนไว้อาลัยครู่หนึ่ง ผู้อำนวยการอนุสรณ์สถานทูลเกล้า ฯ ถวายของที่ระลึก แล้วพระราชทานของที่ระลึกแก่ผู้อำนวยการอนุสรณ์สถาน และเสด็จกลับที่ประทับ

นครเซนต์ปีเตอส์เบิร์กเคยได้รับชื่อว่า เลนินกราด ระหว่างปี พ.ศ. 2467 - 2534 (ค.ศ. 1924 - 1991) ดังนั้นในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นครนี้จึงยังเป็นที่รู้จักในชื่อเมืองเลนินกราดอยู่ อนุสรณ์สถานแห่งนี้สร้างขึ้น

เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงทหารและประชาชนที่เสียสละชีวิตเพื่อปกป้องเลนินกราด จากการรุกรานของกองทัพนาซี ในสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2501 (ค.ศ. 1958) และสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) ซึ่งตรงกับ ช่วงฉลองครบรอบ 30 ปี แห่งชัยชนะของกองทัพสหภาพโซเวียตที่มีเหนือกองทัพนาซีเยอรมัน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2550)

วันเสาร์ ที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ไปยังพระราชวัง ปีเตอร์ฮอฟ (Peterhof Palace) พระองค์ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับนางวาเลนตินา มัตวีเยนโก (Valentina Matviyenko)²⁶ ผู้ว่าการนครเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก (ตำแหน่งในขณะนั้น) ที่มาเฝ้ารับเสด็จ พระองค์ทอดพระเนตรพระราชวัง ปีเตอร์ฮอฟ และโครงการฟื้นฟูสัญลักษณ์ไทยโดยการบูรณะอาคารส่วนปีกซ้ายของพระราชวัง หลังจากนั้นนางวาเลนตินา มัตวีเยนโก ถวายพระกระยาหารค่ำ โดยได้จัดบรรยากาศในงานเลี้ยงให้เหมือนครั้งที่พระเจ้าจักรพรรดินิโคลัส ที่ 2 ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ 110 ปีที่ผ่านมา

วันอาทิตย์ ที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ไปยังป้อม ปีเตอร์และพอล (The Peter and Paul Fortress) ทรงวางพวงมาลาอยู่ที่ฝั่งพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดินิโคลัสที่ 2 ณ ป้อม ปีเตอร์และพอล จากนั้นสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ ฯ ทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานเฮอริมิเทจ (The State Hermitage Museum) หรือพระราชวังฤดูหนาว พระราชทานพระราชวโรกาสให้นายยูริ โควาลชุก (Yuri Kovalchuk) กงสุลใหญ่กิตติมศักดิ์ประจำนครเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กเข้าเฝ้า ฯ ทรงพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย ให้แก่กงสุลใหญ่กิตติมศักดิ์ประจำนครเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก หลังจากนั้นพระองค์เสด็จ ฯ ไปยังพระราชวังคอนสแตนติน (Konstantinovskiy Palace) นายยูริ โควาลชุก ถวายพระกระยาหารค่ำ ณ พระราชวังคอนสแตนติน

วันจันทร์ ที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ไปยัง มหาวิทยาลัยแห่งนครเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ซึ่งได้ทูลเกล้า ฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาและวัฒนธรรม ตะวันออกแก่สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ หลังจากนั้นเสด็จ ฯ ไปยังพิพิธภัณฑสถานอนุชาวิทยาและชาติพันธุ์ คูนส์คาเมรา (Kunstkamera) ทอดพระเนตรห้องแสดงต่าง ๆ ภายในพิพิธภัณฑสถานและสิ่งของพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นพระองค์เสด็จ ฯ ไปยังพระราชวังยูซูปอฟ (Yusupov Palace) ทอดพระเนตรภายใน พระราชวัง จากนั้นทอดพระเนตรการแสดงบัลเลต์ ณ โรงละครภายในพระราชวังยูซูปอฟ

วันอังคาร ที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ ไปยัง มหาวิหารเซนต์ไอแซค (St. Isaac's Cathedral) ซึ่งเป็นวิหารใหญ่ที่สุดของรัสเซีย สร้างด้วยศิลปะคลาสสิกผสมกับบาร็อค โดยสถาปนิกชาวอิตาลี แลฝรั่งเศส ใช้เวลาก่อสร้างนานนับ 100 ปี จากนั้นพระองค์เสด็จ ฯ ไปยังบริษัทอัญมณี Ananov ทอดพระเนตรผลิตภัณฑ์เคลือบลงยา Faberge หลังจากนั้นพระองค์เสด็จออกจากโรงแรมที่ประทับไปยังพระราชวังใน พระนางเจ้าแคเธอรีน มหาราชินี (Catherine's Palace) ทอดพระเนตรภายในพระราชวัง จากนั้นเสด็จออกเพื่อไปยัง โรงแรมที่ประทับพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำแก่ผู้มีส่วนร่วมในการรับเสด็จทั้งฝ่ายไทย และฝ่ายรัสเซีย ทั้งนี้ได้พระราชทาน ของขวัญแก่เอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโกและภริยา และเจ้าหน้าที่

วันพุธ ที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทาน พระราชวโรกาสให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัสเซียที่ปฏิบัติหน้าที่ถวายงาน ณ กรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก เข้าเฝ้า ฯ ณ ที่ประทับ พระราชทานของขวัญแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัสเซีย จากนั้นสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จ ฯ ออกจากประเทศ สหพันธรัฐรัสเซียเพื่อเสด็จเดินทางไปยังเมืองซาลซ์บูร์ก สาธารณรัฐออสเตรีย ทั้งนี้ทางการประเทศรัสเซียได้จัดให้มีพิธีการ ส่งเสด็จอย่างสมพระเกียรติ และจัดให้มีการสวนสนาม

4. วิเคราะห์ผลการเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

การเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ นำมาซึ่งนัยสำคัญ ที่อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ทางการเมืองในหลาย ๆ มิติ ซึ่งจะแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

²⁶นางวาเลนตินา อิวานอฟนา มัตวีเยนโก (Valentina Matviyenko) เกิด 7 เมษายน ค.ศ. 1949 ในสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต ยูเครน) ปัจจุบันเป็นนักการเมืองสตรีตำแหน่งสูงสุดในรัสเซีย อดีตผู้ว่าการเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก และประธานสภาสหพันธ์แห่งรัสเซีย เกิดในยูเครน นางมัตวีเยนโกเริ่มอาชีพการเมืองในคริสต์ทศวรรษ 1980 ในเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก (สมัยนั้นเรียก เลนินกราด) และเลขานุการเอกพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งสหภาพโซเวียต นางมัตวีเยนโกเป็นผู้นำหญิงคนแรกของเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก เช่นเดียวกับผู้ว่าการหญิงคนแรกในประวัติศาสตร์รัสเซีย

4.1 มิติทางการเมือง

ในมิตินี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านการเมืองและการทูต โดยคำนึงถึงอำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก (National Interest) กล่าวคือหลังจากที่รัสเซียมีการปฏิรูปทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองแล้ว รัสเซียต้องเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับประเทศอื่น ๆ มากยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทำให้รัสเซียต้องปรับปรุงนโยบายต่างประเทศใหม่ โดยอาศัยกฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศเป็นพื้นฐาน (พร้อมพันธ ธิมายกลาง ,2550) กลไกหนึ่ง ที่รัสเซียให้ความสำคัญมากและเข้ามามีบทบาทในฐานะคู่เจรจา คือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน นั้นเอง

กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกในสมาคมอาเซียนกับรัสเซีย เริ่มจากที่รัสเซียได้สถาปนาความสัมพันธ์ในปี พ.ศ. 2534 และพัฒนาความสัมพันธ์ขึ้นไปเรื่อย ๆ จนได้รับสถานะคู่เจรจาในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2539 ที่ประเทศอินโดนีเซีย (กรมาอาเซียน ,2548) จากกรณีดังกล่าวมีผลให้บทบาทรัสเซียได้ทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในภูมิภาคแห่งนี้ ประธานาธิบดีปูติน ได้เคยให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อต่างประเทศในคราวประชุมสุดยอดระหว่างประเทศรัสเซียกับอาเซียนซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 ความว่ารัสเซียจะอาศัยความสัมพันธ์พหุภาคี เพื่อเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรัสเซียกับภูมิภาคอาเซียนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (ไทยรัฐ ,2548) ความร่วมมือที่เห็นได้ชัดจนถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นได้แก่การลงนามในปฏิญญาร่วมกันว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนเพื่อสันติภาพ ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และการพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย หรือล่าสุดมีการร่วมมือกันเกี่ยวกับภารกิจด้านการต่อต้านการก่อการร้าย เป็นต้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคอย่างอาเซียนแล้ว รัสเซียก็ยังมุ่งให้ความสำคัญกับการเพิ่มบทบาทการเป็นสมาชิกความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย – แปซิฟิก (APEC) ซึ่งเป็นกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยมีจุดประสงค์เพื่อมุ่งเน้นความเจริญเติบโตและการพัฒนาที่ยั่งยืนของภูมิภาคและผลักดันให้การเจรจาการค้าหลายฝ่าย รอบอุรุกวัยประสบความสำเร็จ ขณะเดียวกันเอเปคก็ต้องการถ่วงดุลอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มเศรษฐกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มสหภาพยุโรปอีกด้วย

4.2 มิติทางเศรษฐกิจ

ในมิตินี้ผู้เขียนได้เน้นไปที่นโยบายสำคัญในด้านพลังงาน กล่าวคือการเสด็จเยือนรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถในปี พ.ศ. 2550 หากกล่าวถึงสถานการณ์ของประเทศไทย ณ ขณะนั้นกำลังอยู่ในช่วงการเกิดวิกฤตการณ์ราคาน้ำมันที่มีราคาสูง อาจกล่าวได้ว่าเป็นอีกปีที่ประชาชนต้องแบกรับกับภาระน้ำมันที่มีราคาแพง เนื่องจากราคาน้ำมันดิบที่ไทยต้องนำเข้าจากต่างประเทศได้สูงขึ้นจนทำสถิติสูงสุดอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในรอบ 100 ปี ซึ่งเริ่มมองเห็นว่าวิกฤตราคาน้ำมันกำลังส่งผลกระทบต่อการเมืองโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ น้ำมันจึงกลายเป็นสินค้าที่มีความสำคัญยิ่งต่อภูมิรัฐศาสตร์ เพราะเกือบทุกสิ่งทุกอย่างต้องพึ่งพาพลังงานจากน้ำมัน ทุกประเทศต้องการน้ำมัน ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงราคาและจำนวนน้ำมันที่เหลืออยู่ จึงส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ประภัสสร เทพชาตรี ,2551) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเรื่องนี้กระทรวงพลังงานเคยมีความสนใจที่ร่วมมือกับรัสเซีย ในการพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติ และแหล่งน้ำมันแถบแปซิฟิก ซึ่งทางบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และบริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) ก็สนใจที่จะลงทุนในแหล่งซัคฮาริน (Sakharin) ในประเทศรัสเซีย แต่การเจรจาไม่มีความคืบหน้า หากทางรัฐบาลรัสเซียมีนโยบายชัดเจนที่จะให้ประเทศไทยไปลงทุนก็เป็นเรื่องดี กระทรวงพลังงานก็จะเร่งเตรียมข้อมูลเพื่อเจรจาต่อไป โดยหากไทยได้เข้าไปลงทุนได้จริงก็ถือเป็นประโยชน์อย่างมาก และเป็นการช่วยเพิ่มปริมาณสำรองให้กับประเทศไทย ดังนั้นจากการเสด็จเยือนของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ในครั้งนี้หากมองในรูปของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้วกล่าวได้ว่าเป็นผลดีของประเทศไทย นอกจากจะเป็นการเจริญสัมพันธ์ไมตรีที่มีกันมานานแล้ว ยังถือเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมภาพลักษณ์ และเป็นแรงหนุนให้การเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับรัสเซียในเรื่องวิกฤตราคาน้ำมันประสบผลสำเร็จอีกด้วย กล่าวคือรัฐบาลสมัยนายสมัคร สุนทรเวช มีความประสงค์ที่จะเจรจาซื้อน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติจากรัฐบาลรัสเซียเพื่อเป็นการบรรเทาผลกระทบจากปัญหาราคาน้ำมันแพงขณะนั้นโดยจะเดินทางไปเจรจาด้วยตนเอง (อรทัย ภูบุญลาภ ,ม.ป.ป.) ประเด็นนี้จะสอดคล้องกับสื่อมวลชนที่ได้รายงานข่าวขณะเสด็จเยือนโดยมองว่าประเทศไทยนั้นเป็นประเทศที่มองเข้าไปในประวัติศาสตร์เพื่อหาคำตอบในวันพรุ่งนี้ในการสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตที่ทันสมัยมากขึ้น แต่สำหรับรัสเซียนั้น จะตัดสินใจมุ่งไปที่อนาคต ประเทศไทยมีความกระตือรือร้นที่จะขยายผลประโยชน์ในประเด็นด้านพลังงานและที่สำคัญอาจจะยังมีรัสเซียในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคสำหรับการกระจายของน้ำมันและก๊าซต่อไป (RT Question More,2007) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยทุกยุคทุกสมัยที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันบริหารประเทศ

ก็จะให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและรัสเซียเสมอมา ซึ่งล่าสุดรัฐบาลภายใต้การบริหารของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา และคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบและอนุมัติให้มีการลงนามในร่างบันทึกความเข้าใจระหว่างกระทรวงพลังงานแห่งราชอาณาจักรไทยและกระทรวงพลังงานแห่งสหพันธรัฐรัสเซียว่าด้วยความร่วมมือด้านพลังงาน ซึ่งร่างดังกล่าวมีสาระสำคัญเพื่อเน้นความร่วมมือระหว่างคู่ภาคีจะดำเนินการโดยสอดคล้องกับกฎหมายของรัฐคู่ภาคี และจะครอบคลุมขอบเขตต่าง ๆ ได้แก่ น้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน ก๊าซ ถ่านหิน ไฟฟ้า พลังงานหมุนเวียนและพลังงานทางเลือกคู่ภาคีจะดำเนินการร่วมมือในด้านการสำรวจไฮโดรคาร์บอน การพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับพลังงาน การก่อสร้างและการใช้โครงสร้างพื้นฐานสำหรับการขนส่งการเก็บ และการจำหน่ายก๊าซธรรมชาติ การผลิต การขนส่ง และการจัดจำหน่ายก๊าซธรรมชาติเหลว การผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำ และจากความร้อนใต้พิภพ การปรับปรุงประสิทธิภาพพลังงาน ความร่วมมือด้านอื่น ๆ ตามที่คู่ภาคีจะตกลงกัน โดยบันทึกความเข้าใจนี้จะมีผลนับแต่วันลงนามและมีผลใช้บังคับเป็นระยะเวลา 3 ปี และจะต่ออายุโดยอัตโนมัติเป็นระยะเวลาเดียวกัน เว้นแต่ว่าภาคีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะแจ้งให้ภาคีอีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงความตั้งใจที่จะไม่ต่ออายุบันทึกความเข้าใจนี้ ซึ่งการสิ้นสุดการใช้บันทึกความเข้าใจนี้จะไม่ผลต่อกิจกรรมและโครงการความร่วมมือต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือที่กำลังดำเนินการอยู่ตามบันทึกความเข้าใจนี้ จนกว่ากิจกรรมและโครงการนั้น ๆ จะเสร็จสิ้น หรือแล้วแต่ที่คู่ภาคีจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น (กษมาพร กิตติสัมพันธ์ ,2557)

ในด้านการค้าและการลงทุน ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศไทยและรัสเซีย ได้ตกลงทางการค้าขึ้นในปี พ.ศ. 2513 ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ทั้งสองประเทศได้ดำเนินการค้าผ่านตัวกลางคือประเทศสิงคโปร์ (กฤษณ์พัชญา บุญช่วย ,2552) เมื่อมีการตกลงการค้าระหว่างกันสถานะทางการค้าของทั้งสองประเทศก็มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันได้มีความพยายามในการร่วมมือต่อกันหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่เป็นไปในรูปแบบของหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partners) อันนำมาซึ่งการกระชับความร่วมมือในทุกมิติและทุกสาขาในเวลาต่อมา ยกตัวอย่างเช่น ในภาคส่วนการท่องเที่ยว การเสด็จเยือนของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเชื่อมโยงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยให้มารัสเซียเพิ่มมากขึ้น (RT Question More,2007) อาจเป็นเพราะว่าสมัยก่อนที่จะมีการเสด็จเยือนอย่างเป็นทางการนั้น นักท่องเที่ยวชาวไทยมักจะมีความหวั่นเกรงถึงความปลอดภัยในการเดินทางไปท่องเที่ยวที่รัสเซียแต่เมื่อมีภาพสื่อต่าง ๆ เผยแพร่พระราชกรณียกิจที่ได้ปฏิบัติแล้ว ภาพลักษณ์ที่ออกมาทำให้ความกังวลของนักท่องเที่ยวไทยอาจลดลงได้อย่างมาก ในทางกลับกันนักท่องเที่ยวรัสเซียก็ทะยานสูงขึ้น ในงานวิจัยของกฤษณ์พัชญา บุญช่วย ชี้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศต่างมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี แสดงให้เห็นถึงความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างกัน และในที่สุดปัจจัยด้านการท่องเที่ยวก็สามารถสร้างรายได้ให้กับภาคส่วนการบริการได้เป็นอย่างมากมาย

4.3 มิติทางด้านสังคมวัฒนธรรม

วัฒนธรรมถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกลางที่ช่วยประสานให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์กันมากขึ้น ทำให้ประชาชนทั้งสองประเทศเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน โดยการเสด็จเยือนรัสเซีย ของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถในครั้งนี้ ทางการรัสเซียจึงได้เลือกใช้ด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวแปรหลักในการกระชับความสัมพันธ์ในครั้งนี้ จึงมีหมายกำหนดการให้พระองค์ทอดพระเนตรการแสดงบัลเลต์ชุดกลุ่มน้ำหงส์ (Swan Lake) ของคณะมารีอินสกี บัลเลต์ (Mariinsky Ballet) โดยถือเป็นสุดยอดบัลเลต์แห่งรัสเซีย ที่ประพันธ์โดย Peter Tchaikovsky มี 4 องก์ เป็นเรื่องราวความรักของเจ้าชาย Siegfried กับเจ้าหญิง Odette ที่ต้องคำสาป หากกล่าวไปแล้วการแสดงบัลเลต์ถือเป็นศิลปะที่สำคัญของรัสเซีย เป็นศิลปะชั้นสูงที่มีการสืบทอดกันมายาวนาน โดยคนชนชั้นสูงของรัสเซียตั้งแต่โบราณจะชอบดูบัลเลต์ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัสเซียจึงนำการแสดงบัลเลต์นี้เองมาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ซึ่งเห็นถึงการถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้า ฯ อย่างดีเยี่ยม

นอกเหนือจากเรื่องของ การแสดงบัลเลต์ที่มีการนำมาใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้วนั้น ยังมีการนำรูปแบบของการส่งคณะนาฏศิลป์มาใช้เป็นรูปแบบของการเชื่อมความสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือในช่วงปี พ.ศ. 2552 – พ.ศ. 2553 ประเทศไทยกับชุมชนชาวบูเรียทเทีย ในสหพันธรัฐรัสเซียได้มีการแลกเปลี่ยนกันทางด้านวัฒนธรรม ระหว่างกัน โดยในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2552 ชุมชนชาวบูเรียทเทีย ณ นครเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กได้จัดงานฉลอง 10 วันทางวัฒนธรรมแห่งพระพุทธศาสนา ครั้งที่ 1 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2553) และประเทศไทยได้ส่งนักแสดงนาฏศิลป์จากกรุงเทพมหานครไปร่วมงานดังกล่าว โดยได้รับความชื่นชมและเสียงตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างมาก เนื่องจากการรำไทยมีความอ่อนช้อยและเครื่องแต่งกายมีความสวยงามอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่านักแสดงได้ร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมและส่งเสริมภาพลักษณ์ไทยในสายตาชาวบูเรียทเทีย รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ประเทศไทยในภาพรวมอีกด้วย

นอกจากศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงที่นำมาเป็นปัจจัยหลักในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ก็ยังมีการนำด้านศิลปหัตถกรรมมาเป็นส่วนหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือพระราชกรณียกิจที่สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงปฏิบัติในการเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซีย ในทุก ๆ พระราชกรณียกิจก็แสดงถึงการสานต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ดียิ่ง ซึ่งรวมไปถึงการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นำผลิตภัณฑ์ศิลปปาซีพจากมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปจัดแสดงเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นในรัสเซียอีกด้วย ผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิศิลปาชีพที่ทรงนำไปจัดแสดงที่พระราชวังเครมลิน ประกอบไปด้วยพระที่นั่งคชชาทรทองคำจำลอง จากพระที่นั่งคชชาทรสำหรับสำหรับออกศึกที่ตั้งแสดงอยู่ ณ มุขเด็จ หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ขึ้นต่อมาคือ สัปคับจำหลักไม้ จำลองมาจากพระที่นั่งจำลองทองในท้องพระโรง หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เรือสุวรรณเกศตรา ซึ่งเป็นการจำลองเรือของพระมหากษัตริย์ ด้วยเทคนิคการผสมผสานหลายอย่างเช่น ถม ทองคำแกะสลัก และคร่ำเรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์จำลอง และขันสาครถมลายมลงคร้อยแปด (มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้า ฯ ,2550) ทำให้คณะรัสเซียต่างชื่นชมในฝีมือของคนไทยเป็นอย่างมากแม้กระทั่งประธานาธิบดีปูตินยังกราบบังคมทูลชื่นชมในพระปรีชาสามารถ (The Government Public Relations Department ,2007) และใช้แนวทางศิลปาชีพไทยให้กลายเป็นต้นแบบในการพัฒนาชนบทรัสเซีย เป็นการช่วยต่อยอดความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศให้มีความแนบแน่นมากยิ่งขึ้น

รูปภาพที่ 2 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยประธานาธิบดีปูตินได้นำคณะติดตามชมผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพจากมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ภายในพระราชวังเครมลิน กรุงมอสโก
ที่มา : http://thailand.prd.go.th/thailand_illustrated/content.php?s_id=301

5. บทสรุป

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหพันธรัฐรัสเซีย นั้น ได้มีความสัมพันธ์กันมายาวนานตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งพระองค์เสด็จเยือนจักรวรรดิรัสเซียอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2440 ซึ่งเป็นเวลาแห่งการเริ่มต้นประวัติศาสตร์ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยรัสเซีย จวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถในครั้งนี้ ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง โดยพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในการเสด็จเยือนแสดงให้เห็นถึงสายพระเนตรที่ยาวไกลในการวางรากฐานเชื่อมความสัมพันธ์ไมตรีกับมหาอำนาจ เพื่อเป็นการยกระดับประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศในภายภาคหน้าและต่อยอดความสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันพร้อมจะเป็นผู้ให้และผู้รับสะท้อนผ่านนัยสำคัญต่าง ๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ไปพร้อม ๆ กัน

6. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2550). สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินออกจากกรุงมอสโกไป ยัง นครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ทรงวางกระเช้าดอกไม้ ณ อนุสรณ์สถานวีรชนผู้ปกป้องกรุง เลนินกราด. ค้นเมื่อ 1 มกราคม พ.ศ. 2558. จาก <http://www.ryt9.com/s/ryt9/95158>.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2553). คณะนาฏศิลป์ไทยเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในงาน Brillance of Asia ณ รัฐ บุรีรัมย์ สหพันธรัฐรัสเซีย. ค้นเมื่อ 1 มกราคม พ.ศ. 2558. จาก <http://www.thaiembassymoscow.com>
- กษมาพร กิตติสัมพันธ์. (2557). กรม.เห็นชอบร่าง MOU ความร่วมมือด้านพลังงานไทย-รัสเซีย. ค้นเมื่อ 14 มกราคม พ.ศ. 2558. จาก <http://www.ryt9.com/s/iq03/2032893>.
- กฤษพิชญ์ บุญช่วย. (2552). การเสด็จเยือนสหพันธรัฐรัสเซียของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กรณีศึกษา ความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัสเซียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____ . (2556). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวรัสเซียที่มีต่อการให้บริการของโรงแรมใน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา แขนงวิชาการจัดการ นันทนาการและการท่องเที่ยว คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทีมข่าวหน้าสตรี. (2550,สิงหาคม 12) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระราชินีนาถคู่พระบารมี, ไทยรัฐ. 58(18100).20.
- ประภัสสร เทพชาติ. (มิถุนายน, 2551). วิฤทธราคาน้ำมัน : ผลกระทบต่อการเมืองโลก. กรุงเทพธุรกิจ.
- พร้อมพันธ์ ทิมายมกลาง. (2550). นโยบายต่างประเทศรัสเซียสมัยประธานาธิบดีปูตินต่อประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงปี ค.ศ. 2000 – 2007. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัสเซียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. (2550). ผลิตภัณฑ์มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพที่นำมาจัดแสดงในประเทศไทย. ค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2557 จาก <http://www.bangsaiarts.com>
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2549). รอยยิ้มหมื่นขา. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อรทัย ภูบุญลาภ. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการเรียนวิชาความสัมพันธ์ไทยรัสเซีย. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Chamnong Pakaworawuth. (2007). Her Majesty the Queen’s Historic Visit to Russia, Thailand Illustrated. Vol. 24 No.3 July - September 2007. Bangkok : The Government Public Relations Department.
- RT Question More. (2007). Thai Queen hands over handicrafts to Russia. Retrieved 15th Jan 2015. From <http://rt.com/news/thai-queen-hands-over-handicrafts-to-russia/>
- The embassy of the Russian Federation. (2007). Official Visits. Retrieved 15th Jan 2015. From <http://www.thailand.mid.ru/visit.html>
- The Government Public Relations Department. (2007). Russian President Hosts State Banquet to Thai Queen. Retrieved 15th Jan 2015. From http://thailand.prd.go.th/view_news.php?id=2091&a=1